

בית דין ירושלים

לדיני ממונות ובירורי יוחסין

בהרכב הדיינים: הרב יהושע הלוי לוין, אב"ד; הרב דוד יהושע קניג; הרב שמשון גרוסמן.

לווה שאין לו לשלם לערב שפרע חובו

תיק מס': 2825פג

(ערך התביעה: כ-20,000 שקל. לתשומת לב: נימוקים אלו עתידים להתפרסם בספר "פסקי דין – ירושלים" כרך טז, לאחר השלמת עריכת הגהות תיקונים ותוספות)

נושא הדיון

התובע היה מפקדו של הנתבע בצבא לפני שנים רבות, ואז היה הנתבע נשוי צעיר ועמד לפני רכישת דירה ונזקק להלוואות בנקאיות בשני בנקים, והתובע התנדב לחתום לו כערב. לאחר שנים לפני שהסתיימו ההלוואות, הסתבך מצבו הכלכלי של הנתבע ואף התגרש והפסיק לשלם את חובותיו. עו"ד של הבנקים תבעו מהערב בתביעות משפטיות לשלם את חובות הלווה בשני הבנקים בסה"כ ע"ס 130 אלף. התובע הוציא בס"ה 20 אלף הוצאות משפטיות, ועמלות, כולל 10 אלף "ריביות" עבור הלוואה אחרת שבה פרע את הערבות, והגיע לפשרה שישלם לשני הבנקים יחד רק בערך 75 אלף והחובות ימחקו.

הערב תבע את הלווה בינו לבינו והגיעו להסדר שיביא לו 150 שקל בחודש, עד שירחיב ה' מצבו ויוכל לפרוע הכל. אבל על גובה החוב הם עדיין מחולקים בדעותיהם. ועל זה הגיעו לביה"ד.

הערב תובע 95 מהלווה. הלווה טוען טענת גרמא על 20 וכן טענה שכל תוספת על החוב בפועל הוא ריבית. ומוכן שבי"ד יחייבו רק על 75. גם זה אין לו כי עובד כל היום ומשכורתו עוברת מיידית בשלמות לחובות לביטוח לאומי על מזונות, ומוכן להשתעבד לעבודה מהצד שיגיע עד 300 שקל בשבוע ומתוך זה יביא את הרוב לתובע, בלי התחייבות.

הערב טוען שלולא ההוצאות היה חייב לו עכשיו 130 אלף, אז ממילא 95 זה לא ריבית אלא הפחתה משתלמת, ועשה את הסכם ההפחתה עבורו של הלווה ולא עבור עצמו, וממילא נחשב כשליחו בהסכם ובהוצאות המשפטיות, ושילם עבורו הכל לא בתור ריבית או גרמא.

הערב תובע להצמיד את חובו מכאן ואילך לערך הכסף, ואם מותר ע"פ הלכה אז רוצה לקבל עליו ריבית בנקאית ממש, מה שנפסד ממנו בגלל ששילם את חוב הנתבע, היות שהלווה מרוויח כל חודש סכום זה כשלא לווה בעצמו הלוואה בנקאית לפרעון. והוא לווה את זה בבנק שלישי ומשלם ריבית עבור ערבותו לחוב הלווה.

השאלות לדיון

א' לווה שחייב לערב שפרע במקומו, האם חייב גם את הוצאות הערב שחייב בגלל ערבותו.
ב' האם מותר לשלם ריבית לערב, כאשר הלוח עצמו מרוויח מכך שלא פורע את החוב מיד לערב.

תשובה

א' בב"ב דף לב ב ההוא ערבא דאמר ליה ללוה הב לי מאה זוזי דפרעתי למלוה עילוך והא שטרא. כתב הרשב"ם והא שטרא - שטר שהיה לו למלוה עליך והחזירו לי לפי שפרעתי חובו והרי אתה משועבד לי בשטר זה כמו שהיית משועבד לו. וכו'. כה"ג מאי - דלא דמי כל כך לשטר מלוה דלעיל דפסקינן כרב יוסף דהתם מודה היה בעל השטר ששטר אחר היה לו ונאבד ולקח את זה להיות בידו לזכות ואותו מזויף הוא ממש דלא נכתב על מלוה זה (לגירסת הב"ח: מלוה זו) הלכך הפסיד דהיכא דקיימי זוזי תיקום אבל הכא לא היה לערב שטר אחר מעולם כי אם זה והלכך אף על גב דפרעינהו כיון דהדר שקלינהו כאילו לא פרעינהו דמי וחייב לפרעו וכו'. מבואר שהחוב של לווה לפרוע לערב שפרע עבורו לא התחדש בעת הפרעון, אלא הוא מלוה בשטר, שהיה משועבד בתחילה למלוה, ובו ממש הוא משועבד לערב.

והב"י בסימן קל אות א כתב בשם בעל התרומות בשער ל"ה (ח"א סי' מה) וזה לשונו ערב או קבלן אם פרעו החוב למלוה בפני עדים או בפני בית דין אם פרעו קודם שנודע שפרעו לווה למלוה וטען הלוה שפרעו כבר אינו חייב לערב כלום אבל אם פרעו אחר שהביא המלוה ראיה שלא פרעו לווה ונתחייב בדין ופרעו הערב אף על פי שהיה קבלן על פה חוזרין וגובין מן הלוה אותו ממון הואיל ובמצותו נכנסו והוא הרשה אותם לפרעם אם לא יפרע הוא למלוה עכ"ל.

והנה יש לחקור אם חיוב הלווה לערב לשלם לו חל בעת ההלוואה, וכשהתחייב למלווה גם התחייב לערב שקיבל עליו לשלם את כל הסכום. או שהלווה נעשה חייב לערב רק בעת ששילם הערב בפועל למלווה, וכמי שהלווה לו כעת את הסכום ששילם. ונ"מ דאם הלווה התחייב מראש את כל סך 130 לערב שנעשה ערב על 130, רק שהתשלום בפועל נדחה לאחרי שהערב יפרע למלווה במקום הלווה, שפיר טוען הערב שלא איכפת ללווה כמה שילם בהפחתה וכמה היה דמי התפשרות ושוחד או שתדלנות, כיון שזה מתוך הסכום חייב לשלם הכל, ואפשר שיכול לטעון לו שחייב לשלם לו 130 ולא רק 95. אבל אם חיוב הלווה לערב נפעל רק בעת שפרע במקומו, אי"ז אלא על הסכום שפרע במקומו למלווה, בזה נעשה כמלווה שלו. וזה רק 75, וצודק הלווה.

ויש מקום לומר דאפילו לצד קמא, סיבת החיוב היא ההלוואה הראשונה ובה חל השיעבוד, אבל עצם החיוב זה מה שפרע עבורו מתוך אותו שיעבוד, שהרי אם לא פרע הערב אין הלווה חייב לו. וכן אם פרע פחות. ויש גם מקום לומר דאפילו לצד בתרא הנ"ל מ"מ היות ושתדלנות הערב היתה לטובת הלווה, והערב עשה זאת בתוך מסגרת חובתו לטפל בחובות

שהרי נתבע עליהם באופן אישי, ממילא הוא כיורד לשדה חברו ברשות שדינו כפועל לקבל כל ההוצאות. וראיתי בפתח"ח בשם כנה"ג שאם הלווה מכר חפץ שוה מאתיים במנה כדי לשלם חוב של הלווה שהיה מנה, אין הלווה חייב לערב אלא מנה. ולפי"ז ההוצאה שהערב בנידו"ד התחייב ריבית 10 לבנק שלו כדי לקבל מהם הלוואה לכסות את החוב, אי"ז הוצאת התפשרות אלא הפסד שלו ואינו יכול לכוללו בתביעה מהערב. אמנם נראה דנידו"ד שונה מהציור של הכנה"ג, היות ובלא זה לא היה יכול לשלם, והיה נשאר החוב 130, גם הוצאה זו אינה נחשבת צדדית אלא נכללת בהוצאות שהוציא עבור הלווה. ודומה למקרה כגון מכר חפץ שווה מאתיים במאה ושילם את המאה וכיסה עי"ז חוב שהיה של מאתיים או שלוש מאות, דבזה גם לפי הכנה"ג ישלם הלווה את כל המאתיים.

וברשב"ם משמע כצד קמא שבחקירה הנ"ל, שהשטר הראשון הוא סיבת החיוב של הלווה לערב. וכל מה שכתוב בשטר הראשון כלפי חיוב למלווה, גם התחייב לערב. והוי כאילו הערב הוא המלווה הראשון על כל ההלוואה מעיקרה, והכל חייב הלווה לערב ולא לבנק. ובנידו"ד השטר הראשון כולל את כל הסכום של 130. אבל בב"י שם משמע כצד בתרא "הואיל ובמצוותו נכנסו", כלומר שלא שילם הערב ע"ד עצמו אלא בהוראה של הלווה, וזה סיבת החיוב של הלווה לשלם לערב, ההוראה שלו לערב לשלם, דהיינו התשלום בפועל. והתשלום בפועל ששילם הערב במצוות הלווה היה רק 75.

ואפשר דמחלוקת רשב"ם ובעל התרומות תלויה בחקירת המחנה אפרים שהביא אמור"א בכרך ח עמ' לא בשם הגרש"ר זצ"ל בעיקר חיוב הערב לפרוע כשהלווה לא משלם, האם זה מחוב שחל בתחילת ההלוואה, שחל כבר אז חיוב גם הערב יחד עם הלווה, על צד שהלווה לא ישלם, או שהחוב חל עליו בעת שהלווה לא משלם מחמת שהתחייב לערוב לו במקרה כזה. ועי' מה שתלה אמור"א זצ"ל בחקירה זו כמה פלוגתות ראשונים בכרך י עמ' קח. ויש סברא לתלות דאם החיוב של הערב חל מעיקרא, גן חיוב הלווה לערב להחזיר מה ששילם עליו תלוי בהלוואה הראשונה. אבל אם החיוב של הערב החל רק כשהלווה לא החזיר, אא"ל שחיוב הלווה לערב הוא מחמת שטר קמייתא, אלא בגלל שנכנס במצוותו בפרעון. שוב ראיתי שבתשובת הרשב"א ח"ג סי' נט מבואר ב' הצדדים, דאם יש שטר או בערב קבלן נעשה החיוב בשטר הראשון (וכהרשב"ם), ואפילו בלאו הכי יש חיוב "כל שפרע מחמתו נתחייב לו מחמת שפרע ממון מלווה עליו" (וכבעל התרומות). אבל ביד רמה ב"ב פ"י אות קלג מפורש בטעמא שאין לערב שפרע דין פורע חובו של חברו ששם מעותיו ע"ק הצבי עי"ש וכתב "ומעיקרא כי עייליה לוח לערב בהאי ערבותא אשתעבדי אשתעבד ליה הלווה לערב מחמת האי ערבותא וכו' ושיעבודא שעביד ליה לנפשיה לערב מעיקרא וכו'". (כהרשב"ם). ואמור"א בכרך ז' עמ' קפה תלה במחלוקתם את מחלוקת הפוסקים אם ערב שפרע חייב פרוזבול ששביעית לא תשמט חוב הלווה אליו, עי"ש. והקצוה"ח בסימן קל סק"א שמבאר חיוב התשלום לערב שפרע הוא מדין נהנה, ומה דאין פטור של פורע חובו של חברו ששם מעותיו וכו' (כלומר שכל נהנה חייב כי קיבל ממשות, דיורד השביח כליו או שדהו או בנה ביתו וכדו', ופורע חובו של חברו דפטור אף שהנהנו מ"מ אין ממשות וטוען שהיה יכול ליפטר בלא"ה) מפני שזה חידוש מיוחד בערב שאין לו פטור של פורע חובו של חברו. עכ"ד. מבואר בקצוה"ח שהסיבה המחייבת היא ההנאה שנפרע בפועל וכבעל התרומות והרשב"א.

ואשר לפי"ז רק על מה שערב התובע לנתבע שייך לחייב מדין ערב, כי ע"ז התחדש שגם על פרעון חייב. אבל ההוצאות הנילוות אינן אלא נהנה שלא קיבל המתהנה תוס' ממון בעין, ויכול לומר לו הנחת מעותיך ע"ק הצבי, ואני הייתי יכול להשיג ההסדר בחינם וכדומה.

ב' נראה דאילו היה מוכרע שהערב הוא שליח של החייב בנטילת ההלוואה מהבנק, שהרי זה בשביל פרעונו, אז היה צריך גם לומר שההית"ע שחתם הערב עם הבנק השלישי זה לא לעצמו אלא כשליח הלווה, וממילא הלווה חייב בכל הריביות, ועליו לשלם זאת לבנק דרך הערב, ואין ריבית מהלווה לערב.

אבל כאשר מלכתחילה פנה הערב לבנק השלישי בשם עצמו ולווה בשם עצמו, וחתם ההית"ע בשם עצמו. ושילם בכסף את ערבותו ונהפך למלוה לאותו לווה, כעת אסור לו לקבל ריביות מהלווה טפי ממה שפרע בשבילו לשני הבנקים שבהם ערב לו, כי אין הית"ע בין הערב ללווה.